

I U D A I C A

În anii primului război mondial, în Polonia bântuită de armate germane, rusești, austriece, ba și de bande de jefuitori, în casele evreilor să găseau adesea cărți pe teme religioase ilustrate de unul și același artist, recunoscut după maniera sa inconfundabilă - erau desenele lui Lilien. În spațiul german și central-european, în a doua jumătate a secolului XIX, grafica și arta ilustrării cărților, afişelor, diverselor publicații ajunseser la un apogeu demn de invidia editorilor din alte zone. Ephraim Moses Lilien s-a născut la 23 mai 1874, în târgul Drohobycz (Drogobici) din Galizia, în familia unui meșter sărac, tocilar, ce avea patru copii. Mediul era multietnic - austrieci, unguri, polonezi, ruși, ghetoul încă nu dispăruse, bărbații purtau bărbi mari, femeile nu prea ieșeau din casă, evreii mai bogați se deuceau la Lemberg (Lvov), veneau ciobani din Tatra, oferindu-și produsele, apăreau primele publicații evreiești. Dovedind talent de mic copil, Lilien a fost trimis la Cracovia să învețe arte plastice, dar banii părinților fiind insuficienți, a revenit acasă. Reușește, la vârsta de 21 de ani, să ajungă la München, unde lucrează afișe, firme, anunțuri, pentru un câștig minim necesar. În 1898, se află la Berlin, unde se afirmă ca ilustrator de carte. Se implică, entuziasmat de sionism, în mișcarea culturală și politică a evreilor europeni, militează pentru cunoașterea tradiției iudaice, fondează „Jüdische Verlag”, pentru cărți de popularizare. Publică el însuși cărți din Vechiul Testament, *cântece de ghetou*, ilustrează *Povestirile baronului Münchhausen*. Prieten cu Th. Herzl, contribuie la atragerea mai multor aderenți în mișcarea sionistă, iar împreună cu Boris Schatz fondează celebra Școală de Artă Bezalel din Ierusalim, viitorul Muzeu Național al Israelului. A participat ca militar în primul război mondial, iar după război celebritatea sa este în creștere, prin gravurile expuse la diverse expoziții. Numeroase publicații din Germania, Austria, ca și edituri precum „Georg

Un maestru al ilustrațiilor biblice - Ephraim Moses Lilien

vremurilor biblice. Martin Buber îi dedică un scurt poem, de recunoștință pentru darul făcut Sionului - „Deasupra mulțimii trăind în eroare / se-nalță desenele tale - altare” (fragment, în traducere liberă). Prin ilustrațiile sale, Lilien aduce în Europa imagini din Ierusalim (Zidul Plângerii ș.a.), Beirut, Damasc. Vitraliul din sediul Lojei B'nai B'rith din Hamburg îl reprezintă pe Moise, după un desen al lui Lilien. El ilustrează Psalmii, Eccliazatul, Cartea lui Iov, ca și diverse scene din viața cotidiană a evreilor săraci, a emigranților. Desenele sale sunt încărcate de poezie, de imaginație și de mit. Uneori pare că bolta misterioasă a cerului a coborât pe pământ. În portretele sale apar și membrii familiei, fetița de trei ani, soția, Helene Lilien, un chip fermecător, cu trăsături semite (ochi mari, negri, buze pline, bărbia și nasul pronunțate, obrazul rotunjit, neted), o evreică modernă în felul de a-și coafa părul și a-și alege hainele. A desenat șeci arabi, evrei sefarzi, cerșetori, cărăuși cu burdufuri de apă, turci în timpul rugăciunii (Palestina a fost provincie otomană până în 1918), animale de povară (măgari, cămile), plante din Orient, străzi și case, apa Iordanului, valea Josaphat, o întreagă geografie și etnografie, demne de a fi nu numai admirate, ci și studiate de specialiști.

Artistul a murit la 17 iulie 1925, la vârsta de 51 de ani, meritele sale nefiind nici astăzi suficient cunoscute.

BORIS MARIAN

Despre Cabala... în câteva cuvinte

O recentă conferință susținută de Felicia Waldman, coordonatoarea a Centrului de Studii Ebraice din București, a avut ca obiect rolul istoric al Cabalei. Este puțin cunoscută vechimea Cabalei, mai bine zis a izvoarelor ei de inspirație. De la Iezechiel, proorocul, la „Literatura palatelor”, „Tronul gloriei”, „Cartea formării” și până la *Zohar* (Cartea splendorii) este un drum de veacuri. „Arborele sefirotic”, cele zece atribute divine, la care se adaugă cele 22 de consoane din alfabetul ebraic, formează 32 de atribute. Cabala a preluat vechi tradiții canaanitice, mesopotamice, iar în primul mileniu al erei noastre au intervenit influențe creștine (ascetismul, sihăstria). Adevărata Cabala, formulată mai riguros, a apărut în sec. XIII-XIV, o dată cu hermeneutica ei. Citirea permanentă a textelor, interpretarea fiecărui cuvânt, a literelor ca simboluri esoterice erau preocuparea cabalistului. În urma izgonirii evreilor din Spania, în anul 1492, a înăsprii condițiilor de coexistență a evreilor cu societatea feudală din centrul și estul Europei, apare mesianismul, care apelează la „secretele Cabalei”, se găsesc 360.000 de sensuri ale literelor din Tora, iar Cabala devine o „mitologie a religiei”. Isaac Luria (1534-1572) fundamentează „Cabala lurianică”. Creația lumii se explică, precum în științele moderne, printr-o contracție maximă urmată de o expansiune (Big Bang). Creația Maharalului din Praga, Golem, este o realizare la limita existenței, o încercare eșuată de a reproduce Creația divină. După cum știm, există și o „Cabala creștină”, ca rod al preocupărilor unor teologi-cărturari creștini. În tehnicile „yoga” și „zen” se regăsesc și elemente ale Cabalei practice. Spre deosebire de evoluția în spirit maimonic, aristotelian a iudaismului, Cabala, ca parte integrantă, dar și specifică, are o fundamentare non-aristotelică, mistică, dar ea a constituit și constituie o sursă inepuizabilă de inspirație pentru scriitori, savanți. Născută în vremuri vitrege pentru evrei, ea a fost ca o rază strălucitoare din comorăa spiritului uman. În sec. XX și-au adus contribuția în cercetarea ei Gershom Scholem, mulți rabi, printre care Marele Rabin dr. Al. Șafran, ca și ilustrul cercetător de azi, Moshe Idel. (B.M.M.)

O întrebare pusă lui Dumnezeu...

În anii copilăriei, pe când Mendel P. Mendel mă pregătea pentru ziua *Bar Mițvei*, am auzit de la el o istorioară ciudată, cu o întrebare și mai ciudată pusă lui Dumnezeu (rescrisă peste ani în „Basmele evreiești”, culese din Carpați de bunul Claus Stephani...). Marele Baal Șem Tov l-ar fi rugat pe Dumnezeu să-i destăinuie, dacă se poate și nu-i cere prea mult: „Cine va fi vecinul lui pe lumea cealaltă?”. Să se pregătească în vreun fel pentru această întâlnire cu acel inevitabil vecin, de peste ani și ani.

- Bine - i-ar fi răspuns Dumnezeu. Înhamă-ți caii la biata ta cărută... și acolo unde vei ajunge în ceasul înserării târziu, cea din urmă, îl vei întâlni pe viitorul vecin.

Și la apusul soarelui, s-a aflat Baal Șem Tov, trecând peste uscat, peste pustiuri și ape, la o biată căsuță, îngropată pe jumătate în pământ... În casă - un bătrân... S-ar fi zis un evreu, sau fost evreu, cândva, care l-a îmbrățit pe Rabi Baal Șem Tov să se așeze pe jos, lângă el. Nu se afla

în căsuță nici un scaun măcar, nici urmă de vreun pat... În zori, după ce înnoptase acolo, Baal Șem Tov își întreabă necunoscuta gazdă, dacă rostește cumva dimineața rugăciunea „Moide Ani”? „Nu” - veni primul răspuns. „Dar înainte de masă, spui măcar o *Brucha*”? „Nu spun nimic...”, răspunse cel întrebat. „Spui măcar *Șma Israel* înainte de a te așeza seara în pat”? „Nici *Șma Israel*...”. „Atunci, cum te rogi și cum îi mulțumești Celui de Sus, pentru încă o zi?”. „O să-ți spun adevărul... - răspunse bătrânul. Eu încă din copilărie, n-am mai avut părinți. Și n-a fost nimeni care să mă-nvețe ceva... În zori, însă, la ceasul luminării de zi, eu sar peste o groapă adâncă, aflată în fața ușii - asta-i tot ce știu! - și rostesc *Adonai Eloheinu, Adonai Aher...*” (în traducere, altul - dar există un „altul”?).

- De fapt, ar trebui să spui - îl corectă Marele Rabin - *Adonai Eloheinu, Adonai Ehad...* Pentru că El este, într-adevăr, Unicul... Singurul Dumnezeu.

Baal Șem Tov hotări să se întorcă acasă, așa că întinse o batistă pe luciul nesfârșit al apelor din jur, se urcă pe batistă și se îndepărtă de acel tărâm, de acel om, care avea să fie vecinul său, cândva... Rămas singur, străinul, gazda sa de o noapte, sări ca de obicei peste groapă și ar fi vrut să rostească ceea ce l-a învățat și cum l-a învățat acel ciudat călător... Dar uitase cuvântul... Așa că întinse și el o batistă pe luciul mare al apei, se urcă pe ea și îl ajunse din urmă, într-un târziu, pe Baal Șem Tov.

- Rebe, am uitat ceea ce m-ai învățat dumneata să rostesc...

Dar Baal Șem Tov - de asta i se spunea Marele Baal Șem Tov - îi răspunse: „Du-te acasă, fratele meu, și spune-ți rugăciunea așa cum știi tu... Și atâta cât o știi. Va fi de ajuns... Nu-ți va cere nimeni mai mult!”.

Când le-a venit sorocul, la ceasul înserării din urmă, cei doi s-au reîntâlnit, dacă așa a vrut Dumnezeu... *Adonai Eloheinu*.

(O istorie auzită pe la vreo 13 ani și rememorată, la ceas de înserare, de DOREL DORIAN)

DIVREI TORA

REFLECȚII BIBLICE
de ing. BARUCH TERCATIN

● Sâmbătă, 30 decembrie 2006 (9 Tevet 5767), citim Pericopa **VAIGAS**. Ajungem la apogeu, la sfârșitul dramei lui Iosef și a fraților săi. Cupa lui Iosef este găsită în sacul lui Benjamin și se creează o atmosferă de mare tensiune. Frații nu văd o altă ieșire decât să se întorcă la palat. De-a lungul secolelor, înțelepții s-au întrebat: de ce? O întrebare grea, chiar foarte grea. De ce Iosef și-a permis să-și chinuie frații, să-și chinuie tatăl, care l-a iubit, și în trecut și acum, în continuare? Când Iosef a fost vândut, avea 17 ani; când a apărut în fața Faraonului, avea 30. În continuare, au fost șapte ani îmbelșugați, iar frații au apărut în Egipt după doi ani de secetă. Deci Iosef a lipsit din familie 22 de ani. Oare n-ar fi trebuit să caute un mijloc de a-i comunica tatălui său că trăiește? Înțelepții au încercat să găsească motivele care să justifice atitudinea sa. În fond, ca guvernator, ar fi putut trimite un mesager în Canaan. De ce n-a făcut acest lucru? Iată câteva motive: Ca străin, Iosef nu era bine văzut de egipteni. Dacă ar fi făcut acest lucru, ar fi însemnat că aparține unui alt popor, ceea ce nu i-ar fi servit. Un alt motiv ar fi că, dacă Iosef și-ar fi anunțat tatăl că trăiește, atunci Iacov ar fi făcut cercetări și și-ar fi dat seama că, pentru ceea ce au făcut, frații ar fi trebuit condamnați la moarte, lucru pe care nu l-ar fi dorit. Iosef a spus: „Ani Iosef” - „Eu sunt Iosef”, numai când și-a dat seama că frații au rostit: „Așemim anahnu” - „Suntem vinovați”.

● Sâmbătă, 6 ianuarie 2007 (16 Tevet 5767), citim Pericopa **VAIHI**, ultima din Cartea Geneza. *Vaihi*, în traducere, înseamnă a trăi, dar de fapt este vorba de moartea lui Iacov și a lui Iosef. Ne întrebăm dacă, la un moment dat, Iacov a aflat cum a ajuns Iosef guvernatorului Egiptului? Oare a aflat de ce Iosef nu s-a întors, după ce l-a trimis să vadă ce fac frații? Aceștia au spus că ei o cămașă însângărată, sugerând că ar fi fost ucis de fiare. Dar Iacov nu vrea să se consoleze. Înțelepții în Midraș susțin că Iacov a simțit că Iosef trăiește...

Ca nu cumva să fie întrebat cum a ajuns în Egipt, Iosef a făcut totul pentru a rămâne cât mai departe de tatăl său și astfel secretul să fie păstrat. El vine la tatăl său numai când află că acesta este bolnav. Iosef nu și-a urât frații, dar, după moartea tatălui, aceștia i-au spus că tatăl lor l-a rugat să nu le poarte ură, ceea ce nu era adevărat. Se presupune că Iacov nu a știut nimic, deci cum își permit frații să-i spună: „Aviha țiva” - „Tatăl a poruncit”? Adevărul este că ei au vrut acum pacea. Rish Lakish susține că nimic nu este mai important ca pacea.

- Pericopa **VAIGAS** (30 decembrie 2006 - 9 Tevet 5767)
- Pericopa **VAIHI** (6 ianuarie 2007 - 16 Tevet 5767)
- Pericopa **SEMOT** (13 ianuarie 2007 - 23 Tevet 5767)
- Pericopa **VAERA** (20 ianuarie 2007 - 1 Șvat 5767)
- Pericopa **BO** (27 ianuarie 2007 - 8 Șvat 5767)

● Sâmbătă, 13 ianuarie 2007 (23 Tevet 5767), este *Șabat Mevarhim* și începem azi Cartea **SEMOT** - *Exodul*. Se naște marele profet Moșe. După decretul Faraonului, toți copiii de sex masculin trebuie omorâți la naștere. Înțelepții susțin că poporul evreu s-a salvat datorită femeilor „țadkanio” (femei cu frica lui Dumnezeu). Așadar, o astfel de femeie îl pune pe pruncul Moșe într-un coșuleț și-i dă drumul pe Nil, sperând că așa va scăpa. Prințesa egipteană vede coșulețul și salvează copilul. Iohaved, mama lui Moșe, acționează cu repeziciune și, împreună cu Miriam, iau pruncul pentru a fi alăptat. Când Miriam îi propune prințesei egiptene să aducă o femeie pentru a alăpta pruncul,

i se adresează direct: „Să-ți aduc ție?”, sugerând că pruncul este al ei și că trebuie să-i decidă soarta. Astfel, prin faptele celor trei femei, întregul popor a fost salvat, deoarece Moșe va fi cel care îi va scăpa pe evrei din robie.

● Sâmbătă, 20 ianuarie 2007 (1 Șvat 5767) este *Șabat Roș Hadeș*. Vom citi azi Pericopa **VAERA** și Haftora de *Șabat Roș Hodeș* din profetul Ieșaiahu. Faraonul nu vrea să elibereze poporul din sclavie, făcând acest lucru numai atunci când se vede chiar el în pericol. Totuși, face trei oferte, refuzate însă de Moșe. Prima ofertă o face după cea de-a patra plagă, care lovește din greu viața din Egipt. Până atunci, Faraonul considera drept impertinentă cererea lui Moșe de a se duce să-l slujească pe Domnul în pustiu. Acum el acceptă, spunând: „Duceți-vă”. Moșe îi răspunde că nu este posibil, deoarece vor sacrifica animalele sfinte ale Egiptului. A doua ofertă a Faraonului a fost după plaga lăcustelor, când l-a întrebat pe Moșe: „Cine va merge?”. Moșe răspunde: „Binureinu ubizkeneinu” - „Tinerii și bătrânii”, lucru neacceptat de Faraon. De menționat că Moșe i-a pus mai întâi pe tineri și apoi pe bătrâni, căci fără tineri bucuria nu este completă. După plaga întunericului, Faraonul propune să ia familiile, dar să lase vitele, cerere, de asemenea, neacceptată de Moșe. În cele din urmă, îi spune să ia totul, dar să-l binecuvânteze.

● Sâmbătă, 27 ianuarie 2007 (8 Șvat 5767), citim Pericopa **BO**. Înțelepții s-au întrebat de ce egiptenii au fost pedepsiți cu zece plăgi. Ceea ce găsim comun la toate plăgile este superioritatea Divinității. De exemplu, plaga sângelui - când apele Nilului s-au umplut cu sânge. Nilul era considerat un râu sfânt de către egipteni și, prin acest gest, Divinitatea a dovedit că este superioară zeilor egipteni. Broaștele au ieșit tot din apă - deci, din sfințenie. Păduchii, ce au ieșit din pământ, au dovedit același lucru. Dacă trecem în revistă toate plăgile, vom vedea că, de fiecare dată, Dumnezeu le-a trimis pentru a dovedi superioritatea Sa. Prin aceste plăgi, Faraonul a primit răspuns la întrebarea: „Cine este Dumnezeu pe care eu trebuie să-l ascult?”. Plăgile explică cine este acest Dumnezeu, căruia trebuia să I se supună. Faraonul a înțeles diferența și s-a supus.